

ФАХ ЖІНКИ У ПРОЗІ ПИСЬМЕННИЦЬ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Н. А. Калігор, студентка групи ФУб-1-17-2.0д, IV курс, спеціальність «Філологія (українська мова і література)».

Науковий керівник: С. В. Жигун, доцент кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства, доктор філологічних наук.

У статті розглянуто розвиток жіночого фаху в українській жіночій прозі періоду другої половини ХІХ сторіччя, проаналізовано зміну кола жіночих професій та обставин, що штовхали персонажок на пошуки роботи за межами дому.

Ключові слова: жіночий фах; емансипація; прагматичний фемінізм.

Актуальність теми дослідження. Упродовж тривалого часу жінка мала маргінальні позиції у суспільному та економічному житті. Здатність давати життя обернулася проти неї, зробила вразливою, прив'язала до родинного вогнища та кола певних обов'язків. Лише можливість вийти на роботу поза межами дому дозволила жінці повною мірою усвідомити своє становище у суспільстві та стати на шлях емансипації. В українському літературознавстві присутні праці, що розглядають емансипацію жінки в українській літературі, зокрема Віри Агєєвої, Мирослави Крупки, Любові Томчук. Але праць, що розглядають здобутий жінкою фах як засіб емансипації, мало, тому вважаємо за необхідне дослідити цю тему у творчості відомих українських письменниць.

Мета дослідження — проаналізувати розвиток жіночого фаху в українській жіночій прозі періоду другої половини ХІХ сторіччя. Відповідно до мети роботи були визначені такі завдання дослідження:

- означити, як змінилося коло освоєваних жінкою професій, що представлені у літературі досліджуваного періоду.
- дослідити, як зображувалися в літературі обставини, що штовхали персонажок досліджуваних творів здобувати фах.

Аналіз останніх публікацій. Симона де Бовуар зазначала: «Завдяки праці жінка змогла значною мірою подолати відстань, яка відділяла її од чоловіка, і лише праця здатна гарантувати їй конкретну свободу» [1, с. 337]. Тривалий час обмежена відсутністю прав як таких та домашніми обов'язками жінка не могла заявити про свої бажання до свободи, адже була ніким з економічної точки зору, бо або не працювала, або її зарплатою розпоряджався чоловік. На думку де Бовуар факт неодмінно веде до емансипації, адже гроші (нехай і мізерні), що отримувала жінка за свою працю дозволяли їй голосніше заявляти про свої права у сім'ї, яку вона тепер також утримувала.

Український феміністичний рух дослідила Марта Богачевська-Хом'як («Білим по білому: Жінки у громадському житті України 1884—1939»). Вона вказує, що українські жіночі організації займалися вирішеннями питань здебільшого економічного характеру, що у свою чергу впливало на добробут громади і її можливості до боротьби. Бажання української жінки отримувати освіту та працювати часто було зумовлене бажаннями як власної незалежності, так і служіння народу [2, с. 19]. Такими бажаннями керуються і персонажки творів Олени Пчілки. У її «Товаришках» ми бачимо чітке протиставлення позицій «освіта для громади» та «освіта для себе».

Виклад основного матеріалу дослідження. У творах другої половини XIX століття персонажки освоюють професії, що все ще не виходять за рамки звичних гендерних ролей. Тобто, коли жінки освоюють лікарських факт («Товаришки» Олени Пчілки), то полишають наукові відкриття позаду, натомість зосереджуються на турботі, тобто беруть на себе медсестринство і гінекологію. Традиційною для дівчат із міських сімей стає професія компаньйонки («Жаль» Лесі Українки, «Царівна» Ольги Кобилянської). Особиста помічниця старих заможних пань часто виконувала обов'язки служниці, але водночас мала складати інтелектуальну компанію своїй господині, а також супроводжувати її на людях, тому освіта для компаньйонки (нехай і домашня), але була важливою. Домашня освіта також відкривала для

дівчат можливості гувернанства, а освіта гімназійна та різноманітні курси — вчителювання («Valse Melancholique» Ольги Кобилянської).

Найважливішою трансформацією жіночого фаху в українській жіночій прозі є обставини його обрання. Перші персонажки, що відважувалися на здобуття професії за межами свого дому були або загнаними у тяжкі життєві обставини, або надзвичайно рішучими та більше характеризували позиції служіння народові тогочасної української інтелігенції. Отже, в українській жіночій літературі другої половини XIX століття персонажка пройшла нелегкий шлях до здобуття бажаної професії. Якщо Олена Пчілка засуджувала своїх персонажок, що здобували освіту лише заради самих себе, то уже персонажки Ольги Кобилянської не зосереджені на праці задля когось.

Здобуття жінкою фаху як власне бажання жінки, що зумовлене не інтелігентними рятівничими намірами та не зубожінням родинного маєтку вказує нам на зміну жіночих поглядів на своє життя. Від прагматичного фемінізму, що мав на меті порятунок нації, українські письменниці одна за одною висловлювали (хоч і мимоволі) більш традиційно феміністичні ідеї жіночої самодостатності та окремішності.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином у художніх творах XIX ст. спостерігаємо обмежене коло професій, що відповідають традиційним гендерним ролям. Здобуття жінкою фаху пов'язується спершу з прагненням бути корисною суспільству, народу. Однак у творах межі віків жінки частіше обирають фах задля власної самореалізації. Подальші студії передбачають порівняння літературних моделей набуття жінкою професії та історичними даними; а також аналіз впливу панівної ідеології на мотивацію вибору фаху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бовуар, Сімона де. Друга стаття. У двох томах, т. 2. / Пер. з фр. Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собко.— К.: Основи, 1995.— 392 с

2. Богачевська М. Білим по білому: Жінки у громадському житті України 1884—1939. — К.: Либідь, 1995. — 424 с.

3. Кобылянська О. Оповідання / Упоряд., післямова І. О. Денисюка. — Львів: Каменяр, 1982. — 271 с

4. Пчілка Олена. Твори / Олена Пчілка. — К.: Дніпро, 1971. — 465 с.

5. Українка Леся. Зібр. тв.: У 12 т.— Т. 7. Прозові твори. Перекладна проза.— К.: Наук. думка, 1976.— 567 с/

REFERENCE

1. Bovuar, Simona de. Druha stat. U dvokh tomakh, t. 2. / Per. z fr. N. Vorobiovoi, P. Vorobiova, Ya. Sobko.— К.: Osnovy, 1995.— 392 p/

2. Bohachevska M. Bilym po bilomu: Zhinky u hromadskomu zhytti Ukrainy 1884—1939. — К.: Lybid, 1995. — 424 p.

3. Kobylanska O. Opovidannia / Uporiad., pisliamova I. O. Denysiuka. — Lviv: Kameniar, 1982. — 271 p.

4. Pchilka Olena. Tvory / Olena Pchilka. — К.: Dnipro, 1971. — 465 p.

5. Ukrainka Lesia. Zibr. tv.: U 12 t.— Т. 7. Prozovi tvory. Perekladna proza.— К.: Nauk. dumka, 1976.— 567 p.

The article deals with the development of women's profession in Ukrainian women's prose of the second half of the XIX century, analyzes the change in the range of women's professions and the circumstances that pushed the characters to look for work outside the home.

Key words: female specialty; emancipation; pragmatic feminism.